

ÖRGÜTLÜ KATILIM VE AFET YÖNETİMİ ETKİLEŞİMİ

Arzu İŞERİ SAY¹, Kıvanç İNELMEN², Hayat KABASAKAL³

¹Boğaziçi Üniversitesi, İşletme Bölümü, Doçent Dr.

²Boğaziçi Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Yardımcı Doçent Dr.

³Boğaziçi Üniversitesi, İşletme Bölümü, Profesör Dr.

INTERACTION BETWEEN ORGANIZED PARTICIPATION AND DISASTER MANAGEMENT

Abstract: This study focuses on the preparedness and mitigation stages of disaster management. The findings shed light on risk perceptions, preparedness and mitigation measures, perceptions of leadership, responsibility for disaster mitigation and perceived capabilities of individuals, which explain low levels of participation in organized activity. While the participants in the study estimate the risk of an earthquake threatening Istanbul as large, they tend to perceive their individual risk as much lower. The participants indicate that they would like to see NGOs or CBOs in leadership roles in disaster management although they place the responsibility mainly on government and local authorities. The study also suggests the importance of regulatory arrangements in mitigation, and brings out individuals' lack of confidence in their own skills in carrying out disaster related roles. A set of policy recommendations is formulated to improve disaster mitigation and preparedness at different level

Keywords: Disaster Management, Disaster Preparedness, CBOs, Community Participation

ÖRGÜTLÜ KATILIM VE AFET YÖNETİMİ ETKİLEŞİMİ

Özet: Bu makalede sunulan araştırma, afet yönetimi kapsamındaki risklerin azaltılması ve hazırlıklı olma aşamalarına eğilmektedir. İstanbul'un Mimarşinan beldesininin sınırları içinde yer alan Batıköy yöresinde (n=66) yapılan anketler ve mülakatlar sonucunda bölge halkının risk algulamaları, hazırlık ve risk azaltılması konularında alınan önlemler, afet hazırlığı konularında sorumluluk atfedilen merciler ve halkın algıladığı kişisel sorumluluk ve yeterlilikler konularında bir durum tespiti yapılarak, halkın sivil toplum kuruluşlarına ve mahalli örgütlenmelere katılımının düşüklüğü çerçevesinde bir değerlendirme yapılmıştır. İstanbul için algılanan riskin son derece yüksek olmasına rağmen, kişisel risk algulamalarının oldukça düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca ankete katılanların sivil toplum kuruluşları ve mahalli örgütlenmelerin afet yönetimi konusunda liderlik göstermelerini beklemelerine rağmen, bu konudaki sorumluluğu neredeyse tamamen merkezi ve yerel idarelere atfetmeleri de dikkate değerdir. Risklerin azaltılması çalışmalarında devletin düzenleyici rolünün önemi ve halkın depreme hazırlık konusunda kendisini yeterli görmemesi araştırmanın bulguları arasındadır. Araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak uygulamaya yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Afete Hazırlık, Mahalli Örgütlenmeler, Örgütlü Katılım

I. GİRİŞ

1999 Marmara depremi sonrasında, Türkiye'de afet yönetimi ve afetlerde risklerin azaltılması konularına artan bir ilgi oldu. Marmara depremini takiben çeşitli çalışmalar (ör. [1-3]), sivil toplum örgütlerinin (STÖ) kurtarma çalışmalarındaki önemine işaret ettiler. Afetlerin olası olduğu çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalarda STÖ'lerin kurtarma çalışmalarının yanısıra, afetlerde risklerin azaltılması ve afetlere hazırlıklı olunmasındaki önemi de vurgulanmıştır [4]. Bu sonuçlar birlikte ele alındığında, afet öncesi hazırlık ve risklerin azaltılması dönemlerinde mahalli örgütlenmelerin ve sivil toplum örgütlerinin katılımı önemli hale gelmektedir. Öte yandan, Türk toplumunun afetlerle ilgili çalışan mahalli örgütlenmelere (community based organizations) ve sivil toplum örgütlerine katılımının düşük kaldığı gözlemlenmiştir [5]. Aynı çalışma, afetlere hazırlık faaliyetlerindeki proaktif tutumlarıyla bilinen semt

örgütlerinin bile üyelerini harekete geçirmekte zorluk yaşadığını ortaya koymaktadır. Genelde, afetlerde risklerin azaltılması ve afetlere hazırlıklı olunmasında STÖ ve mahalli örgütlenmelerin devlet birimleriyle birlikte hareket etmesinin önemi artmaktadır. Afet yönetiminin değişik aşamalarında devlet kurumlarının rolü aşikardır. Ancak bahsedilen araştırmalar göstermektedir ki mahalli programlar, standart merkezi programlarla karşılaştırıldığında, yerel bilgiyi, kapasiteyi, esnekliği, ve yerel koşullara olan hassasiyeti de içeren avantajlara sahiptir.

Afet yönetimi yazınında kabul gören genel ilkeler, risklerin azaltılması, hazırlıklı olma, müdahale ve iyileştirmeden oluşmaktadır [6-7]. Risklerin azaltılması, doğal olayın meydana gelmesinin öncesinde, anında, ve sonrasında yürütülen afet öncesi ve afet sonrası faaliyetleri kapsayan genel kavramdır. Hazırlıklı olma, vatandaşlara, topluluklara, ve devletlere, profesyonel acil

durum çalışanlarına, afetlere hazırlık, afet risklerini azaltma, afet sonrası toplum ihtiyaçlarını karşılama ve yaraları sarıcı etkin önlemler almalarından ötürü, liderlik, eğitim, ve tatbikat desteği, teknik ve finansal yardım sağlanmasıdır. *Müdahale*, olay sırasında ve hemen olay sonrasında yaşanan acıları azaltmak ve etkilenen nüfusun ve bölgenin iyileştirilmesini hızlandırmak amacıyla yapılan faaliyetleri içerir. *İyileştirme*, ekonomik ve sosyal yapının normal hale getirilebilmesi için yapılan ve hayata geçirilmesi uzun zaman alabilen, binaların, yolların, köprülerin, altyapının onarılması ile yeniden yapılandırılmasını, ve enkazın kaldırılmasını içeren tüm faaliyetleri kapsar. Bu makalede sunulan araştırma, afet yönetiminin genel ilkelerinden risklerin azaltılması ve hazırlıklı olma aşamalarına eğilmektedir. Ayrıca, Türk toplumundaki bireylerin organize olmuş faaliyetlerdeki ilgili aşamalara düşük katılım payına dikkat çekmeyi ve buna sebep olan faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır.

1999 Marmara Depreminin Analizi

Marmara depreminden sonraki gelişmelerin ayrıntılı olarak değerlendirildiği Kocaeli'99 [8] toplantısında yapılan açıklamalar, afet yönetiminde Türkiye genelinde önemli bazı eksiklikleri ortaya çıkarıcı yönde olmuştur. Bunlar, dört ana grupta toplanabilirler: deprem öncesi ve sonrası durum, devletle ilgili ve toplumla ilgili konular. Marmara depreminden önce, binalarda yapı kodlarında (yüklenicilere yönelik kodları da içeren) ve yeni yerleşim ve iş alanlarının belirlenmesi aşamasında depreme dayanıklı bir gelişim zorunlu olmakla beraber, yeterince öncelikli bir konu olarak göz önünde tutulmadığı görülmüştür [2]. Devlet, aynı zamanda, afetin etkisini hafifletmede ve sonrası ihtiyaçlara cevap vermede resmi ve toplumsal seviyedeki çalışmaların koordinasyonunda yetersiz kalmıştı ve fazla bürokrasiden dolayı verimsiz işliyordu. Toplum felakete karşı sigorta, planlama, ve eğitim açısından hazırlıklı değildi. Deprem sonrası durum, devlet ve bağlı resmi kuruluşlar aleyhine, belirsiz amaçlar, sorumluluk, otorite ve mesuliyetlerdeki boşluklar, sınırlı kapasite/kaynaklar, ve felakete karşı eğitim eksikliği gibi sebeplerden dolayı daha fazla verimsizlik ve yönetim sıkıntıları getirdi. Üstelik, Özerdem ve Barakat [2]'ın da öne sürdüğü üzere devlet, özellikle kamu binalarındaki hasarlar göz önüne alındığında, kamu binalarının ve altyapının inşasına iyi bir örnek olmaktan da uzaktı. Daha sonra meydana gelen kimi depremler sonrasında yaşananlar, kamu binalarıyla ilgili bu sorunun ülke genelinde söz konusu olduğunu ortaya koymuştur [9].

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu makalede sunulan araştırmanın esası, sosyo-kültürel çevre, afet yönetimindeki yeni yaklaşımlar, katılımcı yönetim ve bununla birlikte şekillenen algıların daha geniş anlamda aydınlatılması gerekliliğine dayanmaktadır.

Sosyo-Kültürel Çevre

Daha önceki araştırmalar, Türk toplumunu oluşturan bireylerin, pek çok devlet kurumu ve yasaların etkin işleyişine güvenlerinin düşük seviyede olduğunu göstermektedirler (ör. [10-11]). Üstelik, iç göçle birlikte etkisi artan yüksek oranlardaki grup içi toplumsalcılık [12], sürece dayalı güvenin gelişimini de olumsuz bir şekilde etkilemektedir [13]. Yüksek güç aralığı yanında, Türk kültürünün geleceğe odaklılıkta diğer ülkelere nazaran düşük değerlere sahip olması [12], ülke genelindeki planlama zaafiyetlerinin sebeplerinden biridir. Politik çevre, gönüllü örgütlerin oluşumunu ve ortaya çıkmasını güçleştiren, yinelenen kesintilere maruz kalmıştır [14]. Araştırmalara göre Türk toplumunda, özellikle afetlere hazırlıklı olma ve afetlere riskleri azaltmada kadercı bir anlayış mevcuttur [2,15]. Bu bulgu da afetten önce ne yapmalı konusundan daha çok, afet sonrasında ne yapılabilir konusuna odaklanıldığını göstermektedir.

Geçtiğimiz yıl içinde İstanbul genelinde toplam 2518 kişi ile görüşülerek yapılan bir anket çalışmasında [16], kentlilerin 1999 Marmara depreminden ciddi şekilde etkilenmelerine rağmen, hazırlıklı olma konusunda fazla istekli olmadıklarını göstermiştir. Vatandaşların çoğu depreme karşı kadercı bir anlayış benimsemektedirler. Bölgede yeni bir depremin olacağına inanmalarına rağmen (%71,2), depreme karşı bir önlem almanın toplumsal çapta benimsenmemiş olduğu ortaya çıkmıştır. "Yeni bir depreme karşı nasıl hazırlanıyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar oldukça kötümser bir tablo çizmektedir:

- Zemin araştırması yaptıranlar: % 44,6
- Deprem sigortası yaptıranlar: % 30,6
- Deprem çantası hazırlayanlar: % 22,3
- Yattığı yeri güvenli hale getirenler: % 21,8
- Aile afet planı hazırlayan ve evde uygulamasını yapanlar: % 12,0

Afet Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar

Son on yılda, afet yönetimiyle ilgilenen bütün tarafların sadece kurtarmaya yönelik bir hazırlığın yetersiz kalacağı konusunda anlayış birliğine vardığını söylemek yanlış olmayacaktır. Genel olarak, afet yönetiminde gelişimci ve öğrenmeye yönelik bir yaklaşıma daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Afetlerin olası olduğu ülkelerin hükümetleri ve uluslararası örgütler, risklerin azaltılmasının, müdahale ve iyileştirmeye nazaran daha önemli olduğunu vurgulamaktadırlar [17]. Afetin önlenmesi, risklerin azaltılması, ve hazırlıklı olma faaliyetleri, yapısal ve yapısal olmayan bir dizi önlemler sayesinde, afetlerin

fiziksel ve insani etkilerinin azaltılmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Afetlere sık sık maruz kalan ülkelerde yapılan çalışmalara göre sivil toplum kuruluşlarının ve yerel düzeydeki sivil inisiyatiflerin afet risklerinin azaltılması ve müdahale çalışmalarındaki önemi çok yüksektir [3, 18]. Bu çalışmalar, hükümetlerin ve yerel yönetimlerin, sivil inisiyatifle elele çalışmasının ve koordinasyon içinde faaliyetlerine devam etmesinin önemine işaret etmektedir. Böylece, devletin, merkezi ve yerel yönetimlerin "koordinasyon" rolünü üstlenmeleri ve "katılımcı" yönetim tarzının benimsenmesi önerilmektedir.

Katılımcı Liderlik

Devlet mercilerinin ellerinde bulundurdukları "güç"ü sivil inisiyatifini organize etmek ve koordinasyon işlevini yerine getirmek amacıyla kullanması uygun olacaktır. French ve Raven'a [19] göre beş tür güç kaynağı arasında bulunan "yasal" güç kaynağı, devlet organlarının bu amaç için kullanabileceği ve sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirmede yararlanabileceği önemli bir özelliktir. Merkezi ve yerel yönetim birimlerinin yasal güçlerini kullanarak halkın afet yönetimine aktif bir biçimde katılmasını sağlaması, bu sürecin etkinliğini arttıracaktır.

Halkın afet yönetimine katılımı sürecinde devlet birimlerinin "koordinatör" rolü üstlenmesi, halkın ve mahallelinin ise takım çalışmaları sırasında strateji belirleme ve faaliyetleri şekillendirme konularında eşit sorumluluğa sahip olması beklenmelidir [20]. Son dönemde "koç"luk olarak da adlandırılan liderlik işlevinin, takımların ortak kaynaklarını amaçlara yönelik olarak başarılı bir şekilde kullanmaları için önemli olduğu vurgulanmaktadır [21]. Dolayısıyla, devletin çeşitli kademelerinde yer alan, vali, kaymakam ve muhtar gibi liderlik görevlerinde bulunan kişilerin, sivil toplum kuruluşlarını ve mahalli örgütlenmeleri harekete geçirmede koçluk görevini üstlenmeleri beklenmelidir.

Devlette görev yapan yöneticilerin sivil inisiyatifini harekete geçirirken ve koçluk işlevlerini yerine getirirken katılımcı bir liderlik tarzı üstlenmeleri uygun olacaktır. Liderlik tarzları hakkında yapılan çalışmalar, liderlik davranışının tam otoriter - tam demokratik arasında değişen bir çizgide değerlendirilebileceğini göstermektedir [22]. Buna ilaveten, demokratik liderliğin çeşitli türlerinin olabileceği öne sürülmüştür [23]. Bunlar arasında, danışmacı liderlik, ortak karar verme ve yetki devri sayılabilir. Örneğin, Tannenbaum ve Schmidt [24] katılımcı liderliği bir liderin astlarına ne ölçüde karar özgürlüğü tanıdığıyla açıklarken, astların belirlenen sınırlar içinde hareket etmelerini, Hersey ve Blanchard [25] ise yetki devrini en üst düzey katılım olarak belirlemiştir. Paylaşımçı liderlik olarak da adlandırılan demokratik tarz, takım etkinliğini olumlu olarak

etkilemektedir. [26]. Ayrıca, paylaşımçı liderliğin, kararların benimsenmesini sağladığı ve uygulama aşamasında da etkinliği artırıcı etkisi tespit edilmiştir [27]. Afet yönetiminde STÖ'lerin önemi ele alındığında [4], katılımcı liderliğin bu örgütleri afet yönetimine katmak için önemli bir yönetim tarzı olarak karşımıza çıkması kaçınılmaz olacaktır.

Son yılların en önemli yönetim paradigmaları arasında bulunan güçlendirme (empowerment), çalışanların ve takımların daha etkin çalışmaları için gösterilen etmenlerden biridir [28]. Devlet yöneticileri de güçlendirme yoluyla sivil toplum kuruluşlarını ve mahalle sakinlerini de afet çalışmalarına katarak, afet yönetiminin etkinliğini arttırabilirler.

III. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

İstanbul'un Mimarsinan Beldesi'nde, sivil toplum örgütleri ve mahalli örgütlenmelerdeki deprem hazırlık çalışmaları ile risklerin azaltılması ve hazırlıklı olma çabalarına toplum genelindeki düşük katılımın nedenleri, depreme yönelik olarak incelenmiştir. Sonraki bölümde yapılan anketin geliştirilme süreci hakkında daha detaylı bilgi sunulmaktadır.

Kullanılan Yöntem

Bu çalışmanın verileri, 2002 Mayıs ayında, anketörler tarafından gerçekleştirilen görüşmelerde yapılan anketler yoluyla toplanmıştır. Anket, kapsamlı yazın taramasına ek olarak uzman görüşleri, mahalli örgütlenme üyeleri ve bölgesel/yerel otoritelerle yapılan görüşmelere dayanılarak oluşturulmuştur. Araştırmanın konusu bağlam-duyarlı olduğundan, anketteki ölçekler araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Veriler, İstanbul'un metropolitan alanının batı sınırında yer alan, olası depremden etkilenme riskinin yüksek olduğu yer-zemin araştırmalarında ortaya konulan Mimarsinan Beldesi'nde Batıköy yöresinde toplanmıştır. Bölgenin bir kısmı 1999 Marmara depreminden ciddi bir şekilde etkilenmiştir ve ankete katılan kişilerin çoğunun belirttiğine göre, yapıların çoğunda onarım çalışmaları olmuştur. Bu da şehrin diğer bölgelerine nazaran, merkezi yönetimin depremlerle ilgili müdahale çalışmalarına dair ilk elden yakın bir deneyimin göstergesidir. Örneklemin belirlenmesinde bölgede görev yapan muhtarlardan birinin yardımıyla, mümkün olan en geniş ve bölge halkının genel yapısını yansıtacak en uygun gruba ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bölge sakinlerinin sosyo-ekonomik durumları, alt-orta ve orta tabaka aralığında, ve orta tabakaya daha yakın bir aralıkta değişmektedir. Veriler değişik sosyo-ekonomik grupları temsil eden yerleşim alanlarından toplanmıştır. Günün değişik saatlerinde, çalışan ve çalışmayan kesimin katılımını sağlamak için hem hafta içi

hem hafta sonu, apartmanlara ve evlere ziyaretler yapılmıştır. Anketleri toplam 66 kişi tam olarak cevaplamıştır. Anketleri cevaplama süresi yaklaşık olarak 20-40 dakika arasında olmuştur.

Örneklem Özellikleri

Tablo.1 örneklemini genel olarak özetlemektedir. Tablodan da görüleceği gibi, ankete katılan 66 kişinin, 39'u (%59,1) kadın ve 27'si (%40,9) erkek, ve çoğunluğu (55; %83,3) evlidir. Evli olanların %81,8'inin en azından bir tane çocukları vardır. Büyük bir çoğunluğun (42; %63,6) 30-49 yaş arasında olduğu katılımcıların yaş ortalaması 39,83'tür. Katılımcıların yarısının (%50) sürekli bir işte çalışıyor olmasına karşılık, diğer yarısı bir iş sahibi değildir. Katılımcıların 26'sı (%39,4) lise mezunu, 22'si (%33,3) üniversite mezunu, 2'si (%3) yüksek lisans mezunu, geriye kalan 16'sı (%24,2) da ilkökul mezunudur. Katılımcıların çoğunluğu (50; %75,8), gelirlerinin ihtiyaçlarını karşıladığını söylerken, geriye kalan 16 kişi (%24,2), gelirleriyle ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Tabloda da görüleceği gibi, belde sakinlerinin değişik kesimlerini temsil eden bir örneklemin oluşmuş olduğu söylenebilir.

Tablo.1. Örneklem Özellikleri (n=66)

	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	39	59,1
Erkek	27	40,9
Yaş		
20-29	10	16,7
30-39	21	31,8
40-49	21	31,8
50-59	8	12,1
>60	5	7,6
İş Durumu		
İş sahibi	33	50,0
İşsiz	33	50,0
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	16	24,2
Lise	26	39,4
Üniversite	22	33,3
Yüksek Lisans	2	3,0
Gelir Düzeyi		
İhtiyaçlarını karşılamıyor	2	3,0
İhtiyaçlarını zorla karşılıyor	14	21,2
İhtiyaçlarını karşılıyor	39	59,1
İhtiyaçlarını rahatlıkla karşılıyor	11	16,7
Medeni Hali		
Evli	55	83,3
Bekar	8	12,1
Boşanmış	3	4,5

IV. BULGULAR

Algılanan Risk

İstanbul'da olası bir depremin şiddetinin nasıl algılandığı iki soru ile ölçülmüştür: 1) Şehirde meydana gelecek olan hasarın derecesinin nasıl algılandığı, az, orta, ve yüksek hasar kategorileri ile, 2) Kendi evlerinin riskinin ne seviyede olacağı, tamamen çökme, çok hasarlı, orta derecede hasarlı, az hasarlı, ve hasarsız kategorileri ile Tablo.2 ve 3 katılımcıların olası bir depremin büyüklüğünü, İstanbul şehri ve kendi evleri için beklentileri doğrultusunda nasıl algıladıklarını göstermektedir.

Tablo.2. İstanbul Şehri için Algılanan Risk (n=66)

	Frekans	Yüzde
Hiç hasar beklenmiyor	1	1,6
Az seviyede bir hasar bekleniyor	8	13,2
Orta seviyede bir hasar bekleniyor	20	32,8
Büyük bir hasar bekleniyor	32	52,5

Tablo.3. Kendi Evleri için Algılanan Risk (n=66)

	Frekans	Yüzde
Hiç hasar beklenmiyor	13	19,7
Az seviyede bir hasar bekleniyor	32	48,5
Orta seviyede bir hasar bekleniyor	13	19,7
Büyük bir hasar bekleniyor	4	6,4

Bulgular, katılımcıların İstanbul şehri ve kendi evleri için risk algılarında bir farklılık olduğunu göstermektedir. Katılımcıların yarıdan fazlası, şehrin büyük bir hasara uğrayacağını belirtirken (%52,5), bir kısmı orta seviyede (%32,8), diğer kısmı ise az seviyede (%13,2) bir hasara maruz kalacağını söylemiştir. Öte yandan, katılımcıların çoğu (%68,3) kendi evlerinin hiç hasara uğramayacağını veya az seviyede hasar göreceğini belirtirken, sadece küçük bir azınlık (%6,4) çok fazla hasar beklentisi veya tamamen yıkılabileceği endişesini taşıdıklarını belirtmişlerdir.

Depremde Hazırlıklı Olma ve Risklerin Azaltılması İçin Alınan Önlemler

Olası bir depreme hazırlıklı olmak için alınan önlemleri belirlemede, katılımcıların gerçekleştirebileceği faaliyet olarak birden fazla seçeneği seçebileceği, 11 maddelik bir liste hazırlanmıştır. Hazırlıklı olmak için alınan önlemler listesi, mobilyaları sabitlemek, deprem çantası hazırlamak, gıda ve su depolamak, binalarını mühendisler tarafından kontrol ettirmek, onarım yaptırmak, zorunlu deprem sigortası yaptırmak, özel sigorta yaptırmak, aile deprem planı hazırlamak, afetlere hazırlıklı olma eğitimi almak, afetlere yönelik çalışan örgütlere katılmak veya hiçbir önlem almamak gibi faaliyetlerinden oluşmaktadır.

Tablo.4 alınan önlemlere yönelik bulguları özet olarak sunmaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların 26'sı (%39,4) evlerinde mobilyaları sabitlediğini, 34'ü (%51,5) deprem çantası hazırladığını, 11'i (%16,7) gıda ve su depoladığını, 24'ü (%36,4) binalarını mühendislere kontrol ettirdiklerini, 15'i (%22,7) binalarında onarım yaptırdıklarını, 48'i (%72,7) zorunlu deprem sigortası yaptırdıklarını, 9'u (%13,6) özel sigorta yaptırdıklarını, 15'i (%22,7) aile planı hazırladıklarını, 4'ü (%6,1) eğitim aldıklarını, 2'si (%3,0) afete hazırlıklı olma konusunda bir örgüte katıldıklarını, ve 11'i (%16,7) hiçbir önlem almadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo.4. Depreme Hazırlıklı Olma ve Risklerin Azaltılması için Alınan Önlemler

	Frekans	Yüzde
Mobilyaları sabitlemek	26	39,4
Deprem çantası hazırlamak	34	51,5
Gıda ve su depolamak	11	16,7
Binalarını mühendisler tarafından kontrol ettirmek	24	36,4
Onarım yaptırmak	15	22,7
Zorunlu deprem sigortası yaptırmak	48	72,7
Özel sigorta yaptırmak	9	13,6
Aile deprem planı hazırlamak	15	22,7
Afetlere hazırlıklı olma eğitimi almak	4	6,1
Afetlere yönelik çalışan örgütlere katılmak	2	3,0
Hiçbir önlem almamak	11	16,7

Bu bulgular pek çok açıdan önem arz etmektedir. En fazla alınan önlem olarak, afet yönetiminde yasal düzenlemelerin önemini ve toplumu harekete geçirme konusundaki rolünü de belirten, zorunlu deprem sigortası yaptırmak gözükmektedir. Diğer önlemler, sadece iki katılımcının afete ilgili çalışan bir örgüte katılmaları bulgusuna paralel olarak, kişisel ve özel gayretlere dahil edilmiştir. Bu bulgu, çalışmanın başlangıçtaki dayanak noktası olan, toplumun afetlerde risklerin azaltılması ve afetlere hazırlıklı olma konusunda mahalli örgütlenmeler ve STÖ'lere üye olmaktan çekindikleri düşüncesini doğrulamaktadır.

Algılanan Sorumluluk

Vatandaşların afet öncesi ve sonrasında görev alan kişilere ne gibi sorumluluklar atfettiklerini araştırmak için, katılımcılara belirli önlemler ve faaliyetlerden oluşan bir liste verilmiştir. Aynı zamanda, katılımcılara bu önlemler ve faaliyetler için sorumlu gördükleri, içinden 3 kişi seçebilecekleri bir liste verilmiştir. Önlem ve faaliyetler listesi, araştırma ve kurtarma (eğitim), güvenlik ve hizmetlerin planlanması (yangın, bina çökmesi gibi), ilkyardım (eğitim), koruma (hırsızlık ve yağmaya karşı), gıda ve su depolama, trafik kontrolü ve ulaşım, muhtaç kişilerin korunması, psikolojik destek, hasar belirlenmesi ve haberleşmeyi içermektedir. Bunlara ek olarak, faaliyetlerden sorumlu olarak görülen kişi ve kurumlar

listesi ise kişinin kendisi, aile üyeleri, komşular, dernekler, mahalli örgütlenmeler, sivil toplum örgütleri ve vakıflar, muhtar, belediyeler, devlet, ve orduyu kapsamaktadır.

Tablo.5 afet yönetiminde algılanan sorumluluklara dair bulguların özetini sunmaktadır. Buna göre, afet yönetimindeki faaliyetlerin herbiri için en fazla sorumlu görülen kişiler:

"araştırma ve kurtarma" için belediyeler (39), devlet (31), muhtar (25), aile üyeleri, dernekler, komşular (24), mahalli örgütlenmeler (23).

"güvenlik ve hizmetlerin planlanması" için belediyeler (55), devlet (38), muhtar (26).

"ilk yardım" için belediyeler (39), devlet (27), STÖ'ler (25), muhtar (24), aile üyeleri, dernekler, komşular (22), kişinin kendisi (22).

"koruma" için devlet (47), ordu (40), belediyeler (32).

"gıda ve su depolama" için belediyeler (42), kişinin kendisi (35), muhtar (34), aile üyeleri, dernekler, komşular (22), devlet (20).

"trafik kontrolü ve ulaşım" için belediyeler (40), devlet (34), muhtar (23), mahalli örgütlenmeler (21).

"muhtaç kişilerin korunması" için belediyeler (47), devlet (36), muhtar (35).

"psikolojik destek" için devlet (36), aile üyeleri, dernekler, komşular (32), mahalli örgütlenmeler (28), STÖ'ler (26), belediyeler (25), kişinin kendisi (22).

"hasar belirlenmesi ve haberleşme" için devlet (47), belediyeler (47), muhtar (25).

Tablo.5. Algılanan Sorumluluk

	Frekanslar							
	Kişinin kendisi	Aile üyeleri, dernekler, komşular	Mahalli örgütlenmeler	STÖ'ler	Muhtar	Belediyeler	Ordu	Devlet
Araştırma ve kurtarma	19	24	23	15	25	39	12	31
Güvenlik ve hizmetlerin planlanması	7	5	18	13	26	55	15	38
İlkyardım	22	22	19	25	24	39	13	27
Koruma	16	12	11	5	15	32	40	47
Gıda ve su depolama	35	22	19	10	34	42	4	20
Trafik kontrolü ve ulaşım	18	13	21	15	23	40	15	34
Muhtaç kişilerin korunması	14	10	19	16	35	47	11	36
Psikolojik destek	22	32	28	26	9	25	7	36
Hasar belirlenmesi ve haberleşme	5	5	13	15	25	47	15	47

Özellikle afet sonrası dönemde yer alan müdahale aşamasında kimlerin sorumlu görüldüğünü belirlemek için, katılımcılara il, ilçe ve mahalle düzeyinde oluşturulacak kriz merkezlerinde görev almalarını istedikleri kişileri belirtebilmeleri amacıyla açık uçlu bir soru sorulmuştur. Katılımcılar, çeşitli düzeylerde kimlerin görev almaları gerektiği konusunda belirgin bir ayırım yapmamaktadırlar. En fazla sorumluluk atfedilen kişi ve kurumlar sırasıyla, üniversiteler ve bilim adamları (23), belediye (17), ordu (12), doktorlar ve sağlık görevlileri (11), devlet yetkilileri (10), muhtar (9), STÖ'ler ve vakıflar (9), vali-valilik (6), kaymakam (5), sivil savunma (5), arama ve kurtarma ekipleri-AKUT (5), ve güvenlik teşkilatı (5) olmuştur. Katılımcılar tarafından belirtilen kişi ve kurumlar geniş bir yelpaze oluşturmasına rağmen, bu cevaplar merkezi ve yerel devlet kurumları, STÖ'ler ve vakıflar, uzmanlar, ve toplum olmak üzere daha kapsamlı fakat az sayıda kategorilere toplanmıştır (Tablo 6). Katılımcılar, kriz merkezlerinin oluşumunda toplam olarak 76 kez devlet yetkililerinin, 52 kez uzmanların, 21 kez STÖ ve vakıfların, ve 18 kez de toplumun değişik kesimlerinin katılımlarının uygun olacağını belirtmişlerdir.

Tablo.6. Sorumluluk Atfedilen Kişi ve Kurumlar

Merkezi ve Yerel Devlet Kurumları	Uzmanlar		STÖ'ler ve Vakıflar		Toplum Kesimleri		
	Kişi	Kurum	Kişi	Kurum	Kişi	Kurum	
Belediye	17	Bilim Adamları	16	Dernekler, Vakıflar	5	Halk	7
Ordu	12	Sağlık Görevlileri	11	AKUT	5	Öğretmenler	2
Devlet Yetkilileri	10	Üniversiteler	7	Gönüllüler	5	Güçlü Yeten Herkes	2
Muhtar	9	Mühendisler	5	STÖ'ler	4	Özel Sektör	1
Vali-Valilik	6	Bilgili İnsanlar	4	Hayır Kuruluşları	1	Site Yöneticisi	1
Güvenlik Teşkilatı	5	Deprem Uzmanları	2	Aktif Gruplar	1	Gençler	1
Sivil Savunma	5	Uzman Kişiler	2			Emekçiler	1
Kaymakam	5	Bölgeyi İyi Taniyan	2			Zamanı Fazla Olanlar	1
Bayındırlık Bakanlığı	2	Profesyonel Kişiler	1			Yeterli, Güvencileceğimiz, Halkı Düşünenler	1
Bürokratlar	2	Bilinçli Olanlar	1			Yönetim Yeteneği Olan, Mantıklı, İhtikali Çabuk İnsanlar	1
İtfaiye	2	İlk Yardım Bilen	1				
İl Sağlık Müdürü	1						
Toplam	76		52		21		18

Bu bulgular devlet, belediyeler, ve muhtarın afet öncesi ve sonrasında alınacak neredeyse tüm önlemler ve gerçekleştirilecek tüm faaliyetlerde sorumlu kişiler olarak algılandığını göstermektedir. Bu sonuç, araştırmanın esas beklentisi olan ve aynı zamanda sorumlulukların belirlenmesinde de rol oynayan, yüksek güç aralığının toplumda etkin olduğu düşüncesiyle aynı yöndedir. Türk toplumunun da yüksek güç aralığı değerlerine paralel

olarak, vatandaşlar afet öncesi ve sonrasında alınacak önlemlerin çoğunu devlet ve atanmış/seçilmiş olan resmi yetkililerden beklemektedir. Toplumda yaygın olan bu beklenti ve tutumlar, mahalli örgütlenmeler ve STÖ'lere olan katılımın düşük olmasına sebep olmaktadır. Vatandaşlar afet yönetiminde bu kurumlara yeterli sorumluluk atfetmedikleri için, afete yönelik faaliyetlere katılmayı önemli görmeyebileceklerdir.

Makul bir açıklama da, katılımcıların büyük bir afet sonrasında ait faaliyetlerdeki çok sayıda görevin üstesinden gelebilmek için geniş bir kişi/kurum yelpazesinin gerekli olabileceğini düşünmesidir. Anketin sonuçları arasında katılımcıların, merkezi ve yerel devlet kurumları, STÖ'ler, uzmanlar ve toplumun belirli kesimlerinin ortak çalışmalarını uygun gördükleri bulunmaktadır. Olası Marmara depreminin beklenen veya tahmin edilen büyüklüğü göz önüne alındığında, bu sonucun haklı bir nedeni olduğu düşünülebilir. Birlikte ele alındığında, katılımcılar afet sonrası sorumlu olarak devlet ve yerel yöneticiler yanında, uzman grubunda bilim adamlarını, üniversiteleri, araştırma ve kurtarma ekiplerini görmüşlerdir.

Afet Yönetimi ile İlgili Algılanan Kişisel Yeterlilik

Afet yönetimi ile ilgili algılanan yeterlilik ve yetenekleri araştırmak için, katılımcılara afet öncesi ve sonrası aşamalarda uygun olabilecek 15 maddelik bir liste verilmiştir. Katılımcılardan, 5 puanlık Likert ölçeği üzerinde (1= kesinlikle yapamam 2= yapamam 3= ne yapamam ne de yapabilirim 4= yapabilirim 5= kesinlikle yapabilirim) kendi yeterliliklerini değerlendirmeleri istenmiştir. Yeterlilik ve yetenekleri içeren listede, sekreterlikte çalışma (dosyalama ve iletişim), telefonla haberleşmeyi sağlama, bilgi toplanması ve kamuya aktarılması (altyapı ve yaş dağılımı), eğitim programlarının yürütülmesi ve benzeri programlara katılma, risk değerlendirmesi üzerine çalışma (tehlikeli depolar, fabrikalar, yıkılması olası binalar hakkında), gıda ve ilaç depolanması ve sağlanmasında görev alma, arama ve kurtarma, tehlike ve risk kontrolü, ilkyardım, güvenliğin sağlanması, gıda ve suyun dağıtılması, trafik kontrolü ve ulaşım, muhtaç kişilerin korunması, psikolojik destek, ve gruplarda liderliği üstlenmek yer almaktadır.

Tablo.7 katılımcıların afet yönetimi ile ilgili kendilerinde olduğunu düşündükleri yeterlilik ve yeteneklerini göstermektedir. Yaygın olarak görülen yetenekler, gıda ve suyun dağıtılması (3,94; 0,84), telefonla haberleşmeyi sağlama (3,77; 0,97), muhtaç kişilerin korunması (3,68; 0,88), gıda ve ilaç depolanması ve sağlanmasında görev alma (3,64; 0,89), eğitim programlarının yürütülmesi ve benzeri programlara katılma (3,50; 0,85), bilgi toplanması ve kamuya aktarılması (3,47; 1,04), sekreterlikte çalışma (3,30; 1,15)

olarak sıralanmaktadır. Listede yer alan hiçbir yeteneğin ortalamasının kişinin belli görevleri yerine getirebileceğini gösteren ölçek değeri 4'ün üzerine çıkmamasının yanında, katılımcılar afetle ilgili üstenecekleri rollerde gereken yeteneklerine dair oldukça düşük seviyede bir özgüven ortaya koymuşlardır.

Tablo.7. Afet Yönetimi ile İlgili Algılanan Kişisel Yeterlilik ve Yetenekler (n=66)

	Frekanslar					Değerler	
	Kesinlikle yapamam	Yapamam	Ne yapamam ne de yapabilirim	Yapabilirim	Kesinlikle yapabilirim	Ortalama	Standart Sapma
Sekreterlikte çalışma	2	22	4	30	8	3,30	1,15
Telefonla haberleşmeyi sağlama	1	11	1	42	11	3,77	0,97
Bilgi toplanması ve kamuya aktarılması	0	19	5	34	8	3,47	1,04
Eğitim programlarının yürütülmesi ve benzeri programlara katılma	0	13	9	42	2	3,50	0,85
Risk değerlendirmesi üzerine çalışma	11	31	4	18	2	2,53	1,15
Gıda ve ilaç depolanması ve sağlanmasında görev alma	0	12	6	42	6	3,64	0,89
Arama ve kurtarma	6	28	2	25	5	2,92	1,22
Tehlike ve risk kontrolü	7	34	2	21	2	2,65	1,13
İlk yardım	4	18	12	29	3	3,14	1,06
Güvenliğin sağlanması	3	25	8	27	3	3,03	1,08
Gıda ve suyun dağıtılması	0	8	1	44	13	3,94	0,84
Trafik kontrolü ve ulaşım	2	32	7	23	2	2,86	1,04
Muhtaç kişilerin korunması	0	11	6	42	7	3,68	0,88
Psikolojik destek	4	18	7	31	6	3,26	1,14
Gruplarda liderliği üstlenmek	6	28	12	16	4	2,76	1,11

V. SONUÇ

2002 Mayıs ayında, olası bir depremden fazlasıyla etkilenmesi söz konusu olan bir bölgede, yerel halktan 66 kişinin katılımıyla yapılan bu çalışma ilginç sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Katılımcıların, kendi evleri ve İstanbul şehri için algıladıkları risklerde farklılık görülmektedir. Genelde, katılımcıların olası bir depremden kendi evlerinde bekledikleri hasar, şehirde beklenenden daha düşük bir seviyededir. Bu bulgu, kişilerin risk algılamalarıyla ilgili

bir kavram olan NIMBY fenomeni (ör. [29]) ile açıklanabilir. Bu kavram doğrultusunda, İstanbul için öngörülen deprem risklerinin, kendi başına gelinceye kadar, başkalarının sorunu olarak algılandığı öne sürülebilir. Bu algılama doğrultusunda, deprem hazırlık çalışmalarına katılımın da olumsuz yönde etkilendiği düşünülebilir.

Katılımcılara, depreme hazırlıklı olmak için aldıkları kişisel önlemler sorulduğunda, en fazla olarak alınan önlemin, afet yönetiminde yasal düzenlemelerin önemini ve toplumu harekete geçirme konusundaki rolünü de belirten, zorunlu deprem sigortası yaptırmak olduğu görülmektedir. Öte yandan, zorunlu deprem sigortası yaptırmama oranının oldukça yüksek çıkması, bölgenin özel konumuna ve bölgede deprem riskinin yüksek olmasına da bağlanabilir. Depreme hazırlıklı olma ve risklerin azaltılması için alınan diğer önlemler daha az sıklıkta olmakla beraber, kurumsal faaliyetlerden daha çok derneklere katılma gibi kişisel önlemler oldukları görülmektedir. Türkiye genelinde, Aralık 2003 tarihi itibarıyla, kapsamda olduğu düşünülen meskenlerin yaklaşık % 16'sı sigortalanmışken (www.dask.gov.tr), araştırmanın yapıldığı Mimarşinan Beldesi'nde katılımcıların % 72,7'si zorunlu deprem sigortası yaptırmış olduklarını belirtmişlerdir.

Vatandaşlara afet öncesi ve sonrasında görev alan değişik kişiler/kurumların sorumlulukları hakkındaki düşünceleri sorulduğunda, devlet, belediye, ve muhtarları bu çalışmalarda sorumlu olarak algıladıkları görülmektedir. Bu sorumluluklarının parçası olarak, devlet, belediye ve muhtarların, koordinasyon, koçluk ve paylaşımcı liderlik işlevlerini üstlenmeleri uygun olacaktır [26,27,30]. Afet yönetiminden sorumlu mercilerin, katılımcı liderlik tarzı uygulamaları ve toplumun çeşitli kesimlerinin kararlara katılmalarını sağlamaları afet öncesi ve sonrası faaliyetlerdeki etkinliği arttıracaktır.

Mahalli örgütlenmeler ve STÖ'ler bu kategoride esas sorumlu kişiler/kurumlar olarak belirtilmeseler de, yaşanan deprem felaketlerinde, afetlere hazırlıklı olma ve afetlerde risklerin azaltılması çalışmalarında almış oldukları liderlik rolünden ötürü bu kurumlara verilen önem hayli yüksektir. Çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalarda da [4,31,32], devlet kurumlarının yanı sıra, mahalli örgütlenmelerin ve STÖ'lerin afetlerde risklerin azaltılması ile hazırlıklı olunmasındaki önemi ön plana çıkmaktadır. Toplumun düşüncelerinin bu biçimde şekillenmesinde 1999 Marmara depremi sonrasında yaşananların etkisi de bulunmaktadır. Bu durumun yanı sıra, yaşanan depremin hemen ardından medyada bilim adamları ve üniversitelerin fazlaca gözükmelerinin de etkisiyle, afetlerde sorumluluk alacak gruplar arasında yer verilmeleri açıklanabilir.

Ankete verilen cevaplarda, katılımcıların afet yönetimiyle ilgili üstlenecekleri rollerde gereken kişisel yeterliliklerini düşük seviyelerdeki algılamaları, afetlerle ilgili çalışan örgütlerdeki katılımlarının da düşük olmasının sebeplerinden biri olarak görülebilir. Katılımcılar, gıda ve suyun dağıtılması, telefonla haberleşme sağlama, muhtaç kişilerin korunması, gıda ve ilaç depolanmasında görev alma, eğitim programlarının yürütülmesi ve benzeri programlara katılma gibi rollerde gerekli yeteneklerini vasat olarak değerlendirmişlerdir. Bununla birlikte, katılımcılar afetle ilgili olmayan konulardaki kişisel yeterliliklerinin de yüksek seviyede olmadığını ortaya koymuşlardır.

Genelde, bu bulgular, insanların afetlere hazırlıklı olma ve afetlerde risklerin azaltılması konusunda mahalli örgütlenmeler ve STÖ'lere katılmaktan neden çekindiklerini kısmen açıklamaktadır. Katılımın düşük olmasına neden olan faktörler, katılımcıların kendi evlerini az riskli bulmaları, kendilerini afet yönetiminde sorumlu görmemeleri, ve afetle ilgili örgütlerin bir parçası olduklarında gerekecek olan yeteneklerine dair düşük seviyedeki özgüvenleridir.

Yanıtıcı bir bulgu olan katılımcıların afet yönetiminde devlet kurumlarını sorumlu görmekte iken, afetlerde risklerin azaltılması faaliyetlerinde mahalli örgütlenmelerin ve STÖ'lerin öncülük etmesini tercih etmeleri, başka araştırmaların da işaret ettiği gibi [10], ordu dışında diğer devlet kurumlarına karşı düşük seviyede hissedilen güven ile bağlantılandırılabilir. Bu bulgu, 1999 Marmara depremi sonrasındaki faaliyetlerde kullanılan devlet birimlerinin sergilediği görece düşük performans ele alındığında daha iyi bir şekilde anlaşılabilir. Öte yandan, mahalli örgütlenmeler ve STÖ'ler, ordu ile birlikte beklenenden daha verimli ve etkili bir çalışma ortaya koymuşlardır. Bir diğer önemsenmesi gereken bulgu ise muhtarın, neredeyse afetle ilgili alınacak tüm önlemlerde, oldukça sık olarak ilgili makamlardan biri olarak anılmasıdır.

VI. BULGULARA DAYALI YENİ POLİTİKA ÖNERİLERİ

- Toplum üyelerinin, kendi özel alanlarındaki olası risk ve hasarlar hakkında, güvenilir kaynaklar tarafından doğru bir şekilde bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Örneğin, özellikle deprem sonrasındaki ilk 72 saat içerisinde [33], kişi ve yerel örgütlerin hangi görevlerden sorumlu olduğunun topluma bildirilmesi gerekmektedir. Örnek olarak, bilim adamlarının medya aracılığıyla kısa ve etkili mesajlar ile kişileri yönlendirmeleri ve önemli görevlerin dağılımını açıklamaları uygun olacaktır.

- Mahalli örgütlenmeleri ve STÖ'leri topluma daha aşına bir hale getirmek için, bu örgütlerin idarecileri ve başkanlarından, toplumun ilgisini çekecek, iştirake

yönelik çağrılar ve faaliyetler yapılması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda, siteler ve apartmanlar gibi toplu yaşanan mekanların yöneticilerine doğrudan ulaşarak ilanlar asılması ve hanelere çağrılar bırakılması önerilmektedir.

- Mahalli örgütlenmelerin ve STÖ'lerin faaliyetlerini yasallaştırmak için, yerel ve merkezi devlet kurumlarını temsil eden kişiler bu örgütlerle işbirliği içinde olmalı ve ortaklıklar kurmalıdırlar. Örneğin, valiliğe ve belediyeye bağlı kriz ve afet koordinasyon merkezlerinin yöneticilerinin bu tür kuruluşlarla ortak toplantılar düzenlemeleri ve çalışmalar gerçekleştirmeleri ileriye dönük planlamalar ve koordinasyon için yararlı olacaktır.

- Zorunlu deprem sigortası gibi bazı yasal düzenlemelerin vatandaşları daha olumlu bir şekilde etkiledikleri göz önüne alındığında, afete karşı alınacak çeşitli önlemler için yasal düzenlemelerin yapılması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, afet yönetimindeki çok başlılığın giderilmesi, şehir yerleşim planlarının ve inşaat yapı denetimlerinin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi konularının, kat mülkiyeti kanunu, anayasa ve gerekli yasalarda ele alınarak net olarak yeniden şekillendirilmeleri gerekmektedir.

- Merkezi ve yerel devlet kurumlarından meydana gelen bugünkü idari düzenlemenin yanısıra, kriz merkezlerinin, değişik görevleri yerine getirebilmek, ve yerel bilgi ve kaynaklardan daha iyi yararlanabilmek için, mahalli örgütlenmeler, STÖ'ler, uzmanlar -sağlık görevlileri, mühendisler, üniversite temsilcileri- ve toplum üyelerini de içine alarak daha fazla kişi/kurumu kapsayabilmek amacıyla genişlemeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda etkin bilgi alışverişini sağlamak ve güncel teknik bilgilere ulaşmak için komisyon ve şura toplantılarının düzenlenmesi uygun olacaktır.

- Vatandaşların afet yönetimine yönelik yeterlilikleri ve yeteneklerine karşı ortaya koydukları düşük özgüven seviyesi, yerel yönetimler (bölge belediyeleri ve muhtarlar), mahalli örgütlenmeler ve STÖ'lerin birlikte düzenleyecekleri, vatandaşların yeteneklerini geliştirici eğitim programlarına katılmaları ile ve bunları pekiştirecekleri gerçekçi uygulamalar sayesinde geliştirilebilir. Bu tür simülasyonların belirli aralıklarla ve bilgileri tazelemek amacıyla yapılması uygun olacaktır.

- Muhtarlar, mahalli örgütlenmeler ve STÖ'lerin afetlere hazırlık aşamasında yer alacak vazgeçilmez kişi/kurumlar arasında olması, bu kişi ve kurumların finansal, fiziksel, ve insan kaynakları yaratma ve sağlamalarına izin veren düzenlemelerin kurumsallaştırılmasını gerektirmektedir. Örneğin, bu amaçla muhtarlıklara o yerel bölgenin çevre temizlik vergisinin ya da emlak vergisinin bir kısmı tahsis edilerek

vergisinin ya da emlak vergisinin bir kısmı tahsis edilerek muhtarlıkların hazırlık aşamasında aktif olarak faaliyetlerde bulunmalarına imkan sağlanabilir. Muhtarlara, afetlere hazırlıklı olma ve önlemlerin alınması çalışmalarına katılımlarında, kendi bölgelerinde tecrübelerini paylaşabilme olanağı verilmelidir. Bu gibi imkanların yaratılmasında bölge belediyeleri ve bölge idari amirleri rol üstlenebilir. Bu amaçla, belediyeler kendi yörelerindeki muhtarlarla düzenli toplantılar gerçekleştirebilirler.

• Muhtarlar, altyapı, bina çeşitleri, semt sakinleri (özel yetenekleri ve hisleri), hastane, fabrika gibi kurumlar ve bu kurumların yerel devletle olan bağları gibi değişik pek çok bilgiye erişebildikleri için yerel halk için bilgi noktası/merkezi olarak görev alabilirler. Ayrıca, valilik ve belediye başkanlıklarının bünyesinde bulunan kriz ve afet yönetim merkezleri muhtarlıklardaki bu bilgilerden doğrudan yararlanabilirler. Toplumdaki yüksek güvenilirlik seviyesi dolayısıyla, afetlere hazırlıklı olunması ve afetlerde risklerin azaltılması çalışmalarında orduya, silah altındaki erlerin arama ve kurtarma, ilkyardım, güvenliğin sağlanması çalışmaları için daha kapsamlı biçimde eğitilmeleri gibi, daha proaktif bir rol verilebilir. Bu amaç doğrultusunda, valilikler ile askeri birliklerin kriz merkezleri planları çerçevesinde ortak hazırlıklarda bulunmaları etkinliği artırıcı olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Kabasakal, H., Alp, E.I., & Sirman, N. (1999). *Deprem Sonrasında İlk ve Orta Öğretimde Yaşanan Sorunlar: Gölcük*. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi: Yayınlanmamış Araştırma Raporu.
- [2] Özerdem, A., & Barakat, S. (2000). After the Marmara Earthquake: Lessons for Avoiding Shortcuts to Disasters. *Third World Quarterly*, 21, ss.425-439.
- [3] *World Disasters Report: Focus on Recovery*. (2001). International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.
- [4] Benson, C., Twigg, J., & Myers, M. (2001). NGO Initiatives in Risk Reduction: An Overview. *Disasters*, 25(3), ss.199-215.
- [5] Kabasakal, H., Akarun, L., İşeri, A., & İnelmen, K. (2001). Organization and Communication Systems for Disaster Management. Boğaziçi Üniversitesi: *Urban Risk Management for Natural Disasters Çalıştayı*'nda sunulmuş makale.
- [6] *Acil Durum Yönetimi İlkeleri*. (2001). İstanbul Teknik Üniversitesi. Afet Yönetim Merkezi. İstanbul: İTÜ Yayınları.
- [7] Buckland, J., & Rahman, M. (1999). Community-based Disaster Management during the 1997 Red River Flood in Canada. *Disasters*, 23, ss.174-191.
- [8] Kocaeli '99 Bildiriler Kitabı (2003) İTÜ Afet Yönetim Merkezi.
- [9] Göçen Okul Seçim Yatırımı. (2 Mayıs 2003). *Radikal*, s.3.
- [10] Adaman, F., Çarkoğlu, A., & Şenatalar, B. (2001). *Hanehalkı Gözünden Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler*. İstanbul: TESEV Kitapları.
- [11] İnelmen, K. (2003). Nature of Trust Creation and Expansion. (Derl.: Stasiak, M.). *Values in an Era of Transformation*. Lodz: The Academy of Humanities and Economics Publishing House, ss.141-184.
- [12] Kabasakal, H., & Bodur, M. (2002). Arabic cluster: A bridge between East and West. *Journal of World Business*, 37, ss.40-54.
- [13] Zucker, L.G. (1986). Production of trust: Institutional sources of economic structure, 1840-1920. *Research in Organizational Behavior*, 8, ss.53-111.
- [14] Sunar, İ., & Sayarı, S. (1986). Democracy in Turkey: Problems and prospects. (Derl.: O'Donnel, G., Schmitter, P.C., & Whitehead, L.). *Transition from Authoritarian Rule: Prospects for Democracy*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- [15] Fişek, G., Müderrisoğlu, S. Yeniçeri, N., & Özkarar G. (2001). *Integrated Decision Support System for Disaster Management in Turkey: Pilot Study Results of the Psycho-Social Module*. Boğaziçi Üniversitesi: CENDİM Araştırma Raporu, 2001-02.
- [16] *Deprem ve Kent Araştırması*. (2002). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Araştırma Müdürlüğü.
- [17] Board of Natural Disasters. (1999). Natural Hazards and Policy - Mitigation Emerges as Major Strategy for Reducing Losses Caused by Natural Disasters. *Science*, 284, ss.1943-1948.
- [18] Farazmand, A. (2001). *Handbook of Crisis and Emergency Management*. New York: Marcel Dekker.
- [19] French, J.R.P.Jr., & Raven, B.H. (1968). The Basis of Social Power. (Derl.: Cartwright, D., & Zander, A.F.). *Group Dynamics*. New York: Harper & Row, ss.259-270.
- [20] Durham, C., Knight, D., & Locke, E. A. (1997). Effects of Leader Role, Team-Set Goal Difficulty, Efficacy, and Tactics on Team Effectiveness. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 72(2), ss.203-231.
- [21] Hackman, J.R. (2002). *Leading Teams: Setting the Stage for Great Performances*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- [22] Bass, B. M. (1990). *Bass & Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research and Management Applications*. 3rd Ed. New York: Free Press.
- [23] Yukl, G. (1998). *Leadership in Organizations*. New York: Prentice-Hall International Inc.
- [24] Tannenbaum, R., & Schmidt, W.H. (1958). How to choose a leadership pattern? *Harvard Business Review*, 36(2), ss.95-101.
- [25] Hersey, P., & Blanchard, K. H. (1969). Life cycle theory of leadership. *Training and Development Journal*, 23, ss.26-34.

Ocak 2005.ss.9-18.

- [26] Pearce, C.L., & Sims, H.P. (2002). Vertical versus Shared Leadership as Predictors of the Effectiveness of Change Management Teams: An Examination of Aversive, Directive, Transactional, Transformational, and Empowering Leader Behaviors. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6(2), ss.172-197.
- [27] Vroom, V.H., & Yetton, P.W. (1973). *Leadership and Decision Making*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- [28] Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*. 9. Bası. İstanbul: Beta.
- [29] Kaplan, S. (2000). Human nature and environmentally responsible behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), ss.491-508.
- [30] House, R.J., & Mitchell, T. R. (1974). Path-Goal Theory of Leadership. *Journal of Contemporary Business*, Autumn, ss.81-97.
- [31] Bolin, R., & Stanford, L. (1998). The Northridge earthquake: Community-based approaches to unmet recovery needs. *Disasters*, 22(1), ss.21-38.
- [32] Matin, N., & Taher, M. (2001). The changing emphasis of disasters in Bangladesh NGOs. *Disasters*, 25(3), ss.227-239.
- [33] *ABCD Temel Afet Bilinci El Kitabı*. (2002). Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, İstanbul:A.H.E.P.

Arzu İŞERİ SAY (iseria@boun.edu.tr) is currently an Associate Professor at Boğaziçi University, Department of Management. She earned her Ph.D. in Organizational Analysis at University of Bradford. Her research areas include strategic decision making, organizational change, disaster management, critical organizational analysis, and qualitative research methods.

Kıvanç İNELMEN (inelmenk@boun.edu.tr) is currently an Assistant Professor at Boğaziçi University, Department of Tourism Administration. He earned his Ph.D. in Management and Organization Studies at Boğaziçi University. His research areas include organizational behavior, disaster management, small business management, and leadership.

Hayat KABASAKAL (kabasaka@boun.edu.tr) is a Professor at Boğaziçi University, Department of Management. She earned her Ph.D. in Strategic Management and Organization at University of Minnesota. Her research areas include organizational behavior, gender, leadership, disaster management, and culture.

“Bu araştırma Boğaziçi Üniversitesi Araştırma Fonu 01R105 sayılı desteği ile yürütülmüştür.”